

Suomen poliittiset jakolinjat, ja niiden vaikutus puoluevalintaan vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa

Poliittinen kenttä muutoksessa

Paavo Maakannas
Kandidaatintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Valtiotieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä □ – Författare – Author Paavo Maakannas		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Suomen poliittiset jakolinjat, ja niiden vaikutus puoluevalintaan vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa – Poliittinen kenttä muutoksessa		
Oppiaine – Läroämne – Subject Yhteiskuntapolitiikka		
Työn laji – Arbetets art – Level Kandidaatintutkielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 30
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Tässä tutkielmassa tarkastellaan Suomessa ilmeneviä poliittisia jakolinjoja, sekä niiden vaikutusta äänestäjien puoluevalintaan eduskuntavaaleissa vuosina 2011 ja 2015. Puoluevalinnalla tarkoitetaan vaaleissa äänestettävää puoluetta, ja sitä selitetään sosiologisella lähestymistavalla, eli äänestäjän yhteiskuntaluokan ja monien sosiodemografisten muuttujien avulla. Tutkielmassa käytettyjä puoluevalintaa selittäviä muuttujia ovat vasemmisto-oikeisto-orientaatio, ammattiluokka, koulutus, ikä, sukupuoli, uskonto ja kirkkojäsenyys, asuinpaikka, äidinkieli sekä arvopohjaiset asiakysymykset. Tarkastelu keskittyy puoluevalinnan taustalla vaikuttaviin pitkäaikaisiin syvärakenteisiin, eli jättää huomiotta lyhyemmän aikavälin tilannetekijät. Tutkielman painopiste on äänestäjissä, eli poliittisessa kysynnässä, joskin äänestäjäkunnan myötä syntyy kuva eri puolueiden profiileista.</p> <p>Suomen puoluejärjestelmän keskeiset jakolinjat ovat muodostuneet osin yleiseurooppalaisten jakolinjojen, osin autonomian loppuajan yhteiskunnallisten ristiriitojen pohjalta. Tämän päivän Suomessa voidaan havaita seitsemän poliittista jakolinjaa Keskeisimpiä puoluevalinnan selittäjiä ovat olleet suomen- ja ruotsinkielisten, ydinalueiden ja syrjäseutujen sekä ammattiin pohjautuvien yhteiskuntaluokkien väliset vastakkainasettelut. Näiden lisäksi vasemmisto-oikeisto-jaolla on edelleen merkitystä. Asiakysymysten merkitys puoluevalinnassa on kasvanut, sillä monet niistä liittyvät uuteen sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen tai Euroopan integraatioon. Nämä uudet ristiriidat ovat synnyttäneet kaksi uutta varteenotettavaa eduskuntapuoluetta, Vihreät ja Perussuomalaiset.</p> <p>Puoleista Kokoomus vetoaa korkeakoulutettuihin, oikeistolaisiin ja EU-myönteisiin äänestäjiin. Keskusta on yleiseltä profiililtaan keskustaoikeistolainen ja hieman konservatiivinen puolue, jolle erityisen tärkeää on alueellinen tasa-arvo. Kristillisdemokraatit on arvokonservatiivinen pienpuolue, joka vetoaa erityisesti iäkkäämpiin ja palveluammateissa toimiviin naisiin. RKP:n on liberaali porvaripuolue, joka ajaa lähinnä ruotsinkielisen vähemmistön etua. Vihreät vetoaa enenevästi nuoriin, korkeakoulutettuihin, kaupungeissa asuviin naisiin, joista useiden maailmankuva on vasemmistoliberaali. Viimeistään vuoden 2015 eduskuntavaaleissa Vasemmistoliitto on muuttunut profiililtaan hyvin samankaltaiseksi kuin Vihreät. Sosialidemokraatit on sosiaalista tasa-arvoa ajava, keskustavasemmistolainen puolue, jonka äänestäjäkunta on melko iäkästä. Tutkielmassa kiinnitettiin erityinen huomio Perussuomalaisiin, joka vuonna 2011 nousi ja 2015 säilytti asemansa suurimpien eduskuntapuolueiden joukossa. Puolue on luonteeltaan arvokonservatiivinen, EU-kriittinen populistipuolue. Perussuomalaiset on Suomen suurin työväenpuolue, jonka kannattajakunnassa painottuvat matalasti koulutetut työntekijämiehet.</p> <p>Suomessa on havaittu epävarmojen äänestäjien blokkautumista. Kahden tai kolmen puolueen pohjalle rakentuvia blokkeja on seitsemän, ja ne eroavat toisistaan sekä sosiodemografisilta että ideologisilta ominaisuuksiltaan. Blokit heijastavat yhteiskunnallista polarisaatiota, hajottavat suuria puolueita sisältäpäin ja hankaloittavat hallitusten muodostamista. Äänestäjäkunnan blokkautuminen antaa osviittaa myös puoluekentän mahdollisesta pirstoutumisesta, jolla voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia Suomen poliittisiin voimasuhteisiin ja maamme edustuksellisen päätöksentekojärjestelmän toimintaan.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords eduskuntavaalit, poliittinen jakolinja, puolueet, puoluevalinta, äänestäjäblokit		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Tutkimuskysymys ja työn tavoitteet	5
3. Teoria ja käsitteet	6
3.1 Puoluevalinta ja puoluesamastuminen	6
3.2 Poliittinen jakolinja	6
3.3 Sosiaalisten jakolinjojen malli	7
3.4 Suomen puoluekenttä ja sitä jakavat ristiriitaisuudet	9
3.4.1 Puolueet syntyivät yhteiskunnallisista ristiriidoista	9
3.4.2 Seitsemän keskeistä ristiriitaisuutta	9
3.4.3 Monet ristiriidat ovat kytköksissä maantieteeseen	11
4. Poliittisten jakolinjojen vaikutus puoluevalintaan vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa	12
4.1 Vasemmisto-oikeisto	12
4.2 Ammattiluokka	13
4.3 Koulutus	14
4.4 Ikä ja sukupuoli	15
4.5 Uskonto ja kirkkojäsenyys	16
4.6 Asuinpaikka ja kieli	16
4.7 Arvopohjaiset asiakysymykset	18
4.8 Perussuomalaisten menestys 2010-luvulla	20
4.8.1 Koko Suomen laajuinen protesti vuonna 2011	20
4.8.2 ”Jatkojytky” 2015	23
5. Äänestäjäblokit ja niiden suhteutuminen puolueisiin	24
6. Johtopäätökset	26
Lähteet	28

1. Johdanto

Äänestyskäyttäytymistä ja poliittista osallistumista on tutkittu joissakin maissa jo vuosikymmenien ajan. Suomessa vaalitutkimus oli pitkään hajanaista, ja on vakiintunut, kiitos aktiivisten politiikan tutkijoiden, 2000-luvun alkupuolelta lähtien. (Paloheimo 2005, 13.) Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana vaalitutkimus on perustunut useille melko yksinkertaisille teorioille, joilla on tutkittu äänestämiseen vaikuttavia yhteiskunnallisia ja psykologisia prosesseja. Tutkimuskenttä on saanut vaikutteita mm. sosiaalipsykologiasta, taloustieteellisestä rationaalisen valinnan teoriasta ja sosiologiasta. Näiden tieteenalojen antia äänestämisen tutkimiselle on pyritty täydentämään biologian, psykologian ja neurotieteiden avulla, tutkimalla poliittista käyttäytymistä minkä tahansa muun ihmisen käyttäytymisen tavoin. Vaalitutkimuksen kehitykseen ovat vaikuttaneet myös tutkimusmenetelmien kehittyminen, tavat kerätä, käsitellä ja analysoida dataa sekä laajat, useista maista kerätyt aineistot. Vaalitutkimus on keskittynyt kuitenkin pääosin länsimaihin, ja sen soveltaminen esimerkiksi Latinalaiseen Amerikkaan, Aasiaan ja Afrikkaan on vielä kesken. (Arzhaimer, Evans & Lewis-Beck 2017, 1-6.)

Politiikan tutkimuksessa puoluevalintaa on tutkittu lähinnä kolmella eri lähestymistavalla. Sosiologisissa malleissa äänestäjä nähdään osana sosiaalista ympäristöään, ja puoluevalintaa selitetään äänestäjän yhteiskunnallisella ryhmäidentiteetillä ja sosiaalisilla taustatekijöillä. Sosiaalipsykologiset mallit käyttävät puoluesamastumisen käsitettä, eli tutkivat puoluevalintaa sen kautta, mikä puolue tuntuu äänestäjästä läheisimmältä. Taloustieteeseen pohjautuvat rationaalisen valinnan mallit hahmottavat äänestyspäättöksen yksilön rationaalisena, laskelmoituna valintana. (Westinen 2015, 33.) Äänestäjien käsitys omista intresseistään ja heidän puoluevalintansa ovat kuitenkin tiiviisti yhteydessä siihen, miten puoluekenttä eri maissa on muodostunut. Puolueiden kannatusta ja puoluevalintaa voi täten tarkastella sekä kysyntä- että tarjontateorioiden avulla. Kysyntäteoriat keskittyvät kansalaisten asenteisiin ja arvostuksiin yhteiskunnallisten ongelmien suhteen, tarjontateoriat puolestaan eri puolueiden tarjoamiin poliittisiin vaihtoehtoihin. Vaikka lähestymistavat on yhtäältä mielekästä jakaa kahtia, muodostavat ne toisaalta jatkumon. Yhteiskunnalliset muutokset luovat sekä poliittista kysyntää että tarjontaa. (Schoultz 2017, 42-45; Suhonen 2005.)

Puolueiden kannatusta voi niin ikään hahmottaa jakamalla siihen vaikuttavat tekijät syvärakenteisiin sekä keskipitkän ja lyhyen aikavälin tilannetekijöihin. Keskipitkän ja lyhyen aikavälin tekijöitä ovat esimerkiksi taloustilanne, harjoitettu yhteiskuntapolitiikka, median esille

nostamat asiat sekä vaalikampanjat. Syvärakenne puolestaan muodostuu niistä tekijöistä, jotka määrittävät kansalaisen pitkäaikaisen kannatuksen tietylle poliittiselle aatesuunnalle. Syvärakenne syntyy osana kansalaisen poliittista sosialisatiota, ja siihen vaikuttavat esimerkiksi hänen etunsa, arvonsa ja ryhmäsamastumisensa sekä sijainti keskeisillä ristiriitautuvuuksilla. Syvärakennetta voisi siis kutsua poliittiseksi maailmankuvaksi, joka vaikuttaa puoluevalinnan taustalla. (Miller & Niemi 2003, 170; Paloheimo & Sundberg 2005, 169; LeDuc & Niemi 2014, 140-143.)

2. Tutkimuskysymys ja työn tavoitteet

Tutkielmassani keskityn puoluevalinnan ja puolueiden kannatuksen taustalla vaikuttaviin syvärakenteisiin, joita tutkin lähinnä poliittisen sosiologian keinovalikoimalla.

Tutkimuskysymykseni on: *Millaisia ovat Suomen poliittiset jakolinjat, ja miten ne ilmenivät vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa?* Pyrin luomaan kattavan yleiskuvan siitä, millaisia ovat Suomen poliittiset jakolinjat. Lähestyn aihetta lähinnä kysynnän kautta, tarkastelemalla eduskuntapuolueiden äänestäjiä. Tarkastelen sekä sitä, mitkä tekijät selittävät äänestäjien puoluevalintaa, että sitä, mitkä puolueet puhuttelevat mitäkin äänestäjäryhmiä. Suurimman osan tutkielman kannalta relevanteista lähteistä löysin vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleista kirjoitetuista tutkimusraporteista sekä niiden lähdeluetteloista. Etsin myös lisää tietoa aiheesta erityisesti Helkasta ja Julkarista, osittain myös Google Scholarista, esimerkiksi seuraavilla hakusanoilla: ”puoluevalinta”, ”puoluesamastuminen”, ”äänestäjäprofiili”, ”party choice AND elections”, ”party identification”, ”voter profile”, ”vote choice”, ”cleavage voting”, ”voter AND ideology”. Tutkielman rakenne on selkeä. Ensin esittelen käyttämäni teorian ja käsitteet. Tämän jälkeen siirryn analysoimaan puoluevalintaa vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa. Sen jälkeen luon katsauksen toisistaan erottuviin äänestäjäblokkeihin, pohtien niiden suhdetta eri puolueisiin. Lopuksi vedän johtopäätökset ja pohdin, miltä Suomen poliittinen kenttä mahtaa tulevaisuudessa näyttää.

3. Teoria ja käsitteet

3.1 Puoluevalinta ja puoluesamastuminen

Eurooppalainen ja amerikkalainen vaalitutkimus eroavat hieman toisistaan käsitteellisesti ja sisällöllisesti. Euroopassa vaalitutkimus on yhteiskuntapainotteisempaa, ja suosii puoluevalinnan käsitettä. *Puoluevalinnalla* tarkoitetaan sitä, miten ja millä perustein äänestäjä valitsee äänestämänsä puolueen vaaleissa. Euroopassa puoluevalinnan selittäjinä on pidetty äänestäjän yhteiskuntaluokkaa sekä hänen asemaansa kuvaavia sosiodemografisia muuttujia, kuten äidinkieltä, uskontoa ja asuinpaikkaa. Amerikkalainen, yksilöpainotteisempi tutkimussuuntaus puhuu *puoluesamastumisesta*, jonka nähdään vaikuttavan vaaleissa tehtävän äänestyspäätöksen taustalla. Tässä lähestymistavassa korostuu yksilön poliittinen sosiaalistuminen, johon vaikuttavat yhtäältä sekä tämän perheen arvomaailma että toisaalta yksilön oma sosioekonominen asema, joka osittain vastaa eurooppalaisen teoriaperinteen yhteiskuntaluokkaa. (Grönlund & Westinen 2012, 157-158.) Puoluesamastuminen on läheisessä yhteydessä vaaleissa tehtävään puoluevalintaan, joskin näiden kahden käsitteen välistä syy-seuraussuhdetta on vaikea tarkkaan määritellä. (Westinen & Kestilä-Kekkonen 2015.) Samastuminen tiettyyn puolueeseen ei välttämättä johda sen äänestämiseen, mikäli puolueen ajama politiikka on ristiriidassa omien etujen tai arvojen kanssa. Yhtäläillä jonkin puolueen äänestäminen vaaleissa voi edeltää siihen samastumista. Äänestäjä voi niin ikään samastua useampaan puolueeseen. Amerikkalaisen ja eurooppalaisen puoluevalinnan mallien väliset käytännön erot ovat kuitenkin pieniä. (emt; Grönlund & Westinen 2012, 157-158.)

3.2 Poliittinen jakolinja

Poliittinen jakolinja määrittyy kolmen elementin kautta: kuuluminen objektiivisesti tunnistettavaan yhteiskunnalliseen ryhmään, yhteinen identiteetti, arvot ja asenteet, sekä yhteisiä intressejä edustavan puolueen äänestäminen. Jos kaksi kolmesta elementistä täyttyy, kyse ei ole varsinaisesta jakolinjasta. On mahdollista kuulua samaan yhteiskunnalliseen ryhmään ja jakaa samat arvot ilman, että se konkretisoituu poliittisen puolueen äänestämiseksi. On myös mahdollista kuulua samaan rakenteelliseen ryhmään ja äänestää samaa puoluetta ilman, että erilaiset arvot sitä estävät. Puolueiden ja äänestäjien suhteet perustuvat tällöin tottumukseen, jolloin ihminen saattaa äänestää tiettyä puoluetta, koska on ennenkin tehnyt niin. Kolmas yhdistelmä on sellainen, jossa samat arvot jakavat ihmiset äänestävät samaa puoluetta ilman yhteistä sosiaalista taustaa. Arvot voivat välittyä

puoluevalintaan esim. jonkin näille äänestäjille tärkeän asiakysymyksen kautta. Eri elementtien painoarvo jakolinjojen määrittäjänä on viime vuosina muuttunut niin, että yhteiskuntarakenteellisen taustan vaikutus puoluevalintaan on heikentynyt arvopohjaisten asiakysymysten kustannuksella. (Westinen 2015, 5-16.) Jakolinjasta käytetään politiikan tutkimuksessa myös sellaisia nimityksiä kuin *ristiriitaulottuvuus*, *vedenjakaja* tai *yhteiskunnallinen lohkeama*. Poliittisia jakolinjoja käytetään apuna hahmottamaan äänestäjien ja puolueiden välisiä suhteita. (Westinen, Kestilä-Kekkonen & Tiihonen 2016, 274; Paloheimo & Raunio 2008, 12-16; Paloheimo 2008, 37-38; Paloheimo & Sundberg 2005, 169-170.)

3.3 Sosiaalisten jakolinjojen malli

Seymour Martin Lipset ja Stein Rokkan kehittivät 1960-luvulla politiikan tutkimuksen klassikoksi sittemmin nousseen teorian eurooppalaisten maiden puoluejärjestelmistä. Tämä niin sanottu *sosiaalisten jakolinjojen malli* (engl. *the social cleavage model*; Lipset & Rokkan 1967) esittää, että puoluejärjestelmien muodostumisen taustalla on neljä keskeistä jakolinjaa. Jakolinjojen syntyyn ovat vaikuttaneet kansalliset vallankumoukset yhdessä teollisen vallankumouksen kanssa, sekä niihin liittyneet historialliset prosessit. (Oskarson 2005; Schoultz 2017, 30-33.) Kansalliset vallankumoukset liittyivät yhtäältä vastakkainasetteluun keskustan ja periferian välillä, jossa keskusjohtoisten kansallisvaltioiden rakentaminen uhkasi maiden syrjäseuduilla asuneita etnisiä, kielellisiä ja uskonnollisia väestöryhmiä. Toisaalta, erityisesti Ranskan vallankumouksen 1789 jälkimainingeissa, kansallisvaltiot asettuivat vastustamaan kirkon historiallisia etuoikeuksia. Kiista koski ennen kaikkea sitä, pitäisikö ihmismassojen kasvatus ja koulutus olla sekulaaria, kuten valtio vaati, vai uskonnollista, kuten kirkko halusi. (Lipset & Rokkan 1967, 14-15, 47; Grönlund & Westinen 2012, 157.) Teollinen vallankumous ja sen vanavedessä kiihtynyt maailmantalouden kasvu johtivat niin ikään kahden pysyvän jakolinjan syntymiseen. Ensimmäinen niistä liittyi maaseudun ja kaupunkien välisten taloudellisten etujen vastakkaisuuteen. Maanomistajien ja maaseudun tuottajien intresseihin kuului myydä tuotteensa kaupunkien kuluttajille mahdollisimman korkeaan hintaan, ja suojata kotimaista tuotantoa kilpailulta. Teollisuus sekä kaupunkien kauppiat ja pienyrittäjät karsastivat kaupankäynnin rajoituksia ja suosivat avoimempaa kilpailua. Kiistoissa oli kyse myös statuksesta: erityisesti maanomistajat korostivat omaa ja sukunsa saavutettua asemaa, kun taas kaupungeissa sosiaalinen nousu tapahtui kaupankäynnin ja omien ponnistelujen avulla. Teollinen vallankumous synnytti ristiriitoja myös työmarkkinoilla, jossa kasvava palkansaajien

joukko eri aloilla vaikutti kaikissa Euroopan maissa ammattiliittojen ja sosialististen puolueiden muodostumiseen. Venäjällä 1917 tapahtuneen lokakuun vallankumouksen myötä työväenliike jakautui vielä sisäisesti kahtia kansainvälistä vallankumousta ajaneisiin kommunisteihin sekä parlamentaarisia uudistuksia ajaneisiin, kansallisvaltioihin integroituneisiin sosiaalidemokraatteihin. (Lipset & Rokkan 1967, 14, 19-23, 47, 50; Grönlund & Westinen 2012, 157.)

Lipsetin-Rokkanin malli pitää sisällään kolme keskeistä muuttujaa: tiettyjen äänestäjryhmien ja heitä edustavien puolueiden välisten siteiden vahvuus, eri yhteiskunnallisten ryhmien suhteellinen koko tietyssä yhteiskunnassa sekä puolueiden edustavuus tiettyjen yhteiskunnallisten ryhmien puolustajana. Puoluejärjestelmä ei siis ole pelkkä heijastuma yhteiskunnallisista jakolinjoista, vaan vaikutus toimii myös toiseen suuntaan. Puolueiden oma asemoituminen suhteessa yhteiskunnan eri ryhmiin vaikuttaa siihen, kuinka merkittävä yhteiskunnallisen aseman ja puoluevalinnan välinen suhde on. Jos puoluetarjonta ei vastaa äänestäjäkunnassa esiintyviä toiveita, jakolinjojen mukainen äänestäminen on epätodennäköisempää. (Oskarson 2005.)

Lipset ja Rokkan toteavat ”1960-luvun puoluejärjestelmien heijastelevan, muutamien merkittävien poikkeuksin, 1920-luvun yhteiskunnallisia jakolinjoja” (Lipset & Rokkan 1967, 50; Schoultz 2017, 32-33). Analyysi eurooppalaisten puoluejärjestelmien ”jäätymisestä” oli kuitenkin ennenaikainen, sillä sittemmin tapahtuneet yhteiskunnalliset ja poliittiset kehityskulut muuttivat sosiaalisten jakolinjojen mallin jokaista edellä mainittua kolmea elementtiä. Eurooppalaisten yhteiskuntien jälkitekollistuminen ja maallistuminen merkitsi perinteisiin jakolinjoihin nojanneiden puolueiden ydinkannattajaryhmien kutistumista. Sosiaalidemokraattiset puolueet kompensoivat teollisuustyöväestön suhteellista kutistumista hankkimalla ääniä kasvavasta keskiluokasta, ja uskonnollisesti aktiivisten äänestäjien väheneminen ohjasi kristillidemokraattiset puolueet hankkimaan kannatusta ei-uskonnollisten parista. (Oskarson 2005.) Toisaalta varsinkin yhteiskuntaluokan, mutta myös uskonnon mukainen äänestäminen on laskenut (Grönlund & Westinen 2012, 158). Yhteiskuntarakenteen murroksen ja äänestyskäyttäytymisen muuttumisen myötä myös puolueet ovat muuttuneet strategisesti kohti *yleispuolueita*, jotka yrittävät ydinkannattajiensa lisäksi houkutella laajempaa äänestäjäkuntaa ja profiloitua uusilla teemoilla (Oskarson 2005; Mickelsson 2015, 382; Westinen 2016, 250).

3.4 Suomen puoluekenttä ja sitä jakavat ristiriitaisuudet

3.4.1 Puolueet syntyivät yhteiskunnallisista ristiriidoista

Lipsetin ja Rokkanin malli heijastelee eurooppalaisten yhteiskuntien 1800-1900-lukujen jakolinjoja, ja sen piirteitä voidaan löytää myös Suomen puoluekentästä. Suomen puolueiden historia yltää autonomian loppuajan vastakohtaisuuksiin: kielikysymykseen, aineellisten etujen jakautumiseen, kansanvallan laajuuteen ja itsenäistymiseen. (Paloheimo & Sundberg 2005, 170; Grönlund & Westinen 2012, 158.) Poliitikan tutkija Rauli Mickelsson on kirjassaan *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailmantuskaan* (2015) pohtinut puolue teorioiden ja suomalaisen puoluejärjestelmän suhdetta. Mickelsson päätyy selittämään Suomen puoluekentän syntyä ja myöhempää muokkautumista yhteiskunnan modernisaatioteoriolla. Modernisaation mukanaan tuomat muutokset, kuten teollistuminen, kaupungistuminen ja maallistuminen, ovat aiheuttaneet yhteiskunnan sisälle uusia ristiriitoja. Ristiriidoista on syntynyt yhteiskunnallisia liikkeitä ja puolueita, jotka edustavat ristiriitaisuuksien eri osapuolia. Suomen puoluekenttä kattaa hyvin monia eri ristiriitaisuuksia. Modernisaation aiheuttamien ristiriitojen myötä Suomeen on syntynyt ainakin työväenpuolue (nykyiset Sosialidemokraatit), kommunistit (jota seuraamaan perustettiin 1990-luvulta alkaen Vasemmistoliitto), Maalaisliitto (Keskusta) sekä Maalaisliitosta irronnut populistinen suuntaus, josta kehittyi Suomen Maaseudun Puolue (Perussuomalaisten edeltäjä). (Mickelsson 2015, 370-371, 202-203, 239.) Kokoomuksen synty liittyi sitä edeltävien vanhojen porvaripuolueiden yhdistymiseen sekä itsenäistymistä seuranneeseen kiistaan hallitusmuodosta. Ruotsalaisen kansanpuolueen ja sen edeltäjien olemassaolo on puolestaan aina perustunut ruotsinkielisen väestönosan etujen ajamiseen. (Mickelsson 2015, 66-75; Paloheimo 2008, 33.) Luonteeltaan moraalikonservatiivinen Kristillisdemokraatit (ent. Suomen Kristillinen Liitto) perustettiin 1958 vastalauseena yhteiskunnan ja muiden puolueiden modernisoitumiselle ja maallistumiselle (Mickelsson 2015, 204; Paloheimo & Sundberg 2005, 180-181). 1987 perustettu Vihreä liitto oli puolestaan Mickelssonin termein vastaus ”ekologiseen angstiin”, siis huoleen jatkuvan talouskasvun vaikutuksista ympäristölle (Mickelsson 2015, 237-254, 275-281).

3.4.2 Seitsemän keskeistä ristiriitaisuutta

Heikki Paloheimo (mm. 2008, 37-53; Grönlund & Westinen 2012, 156-169) on löytänyt Suomen puolueiden identiteeteistä ja syvärakenteista seitsemän ristiriitaisuutta, joita käsittelen

seuraavaksi yksi kerrallaan. Samantapaisia puolueiden välisiä ulottuvuuksia on maailman eri demokratioista löytänyt tunnettu politiikan tutkija Arend Lijphart. Lijphartin määrittelemät seitsemän ristiriitaulottuvuutta ovat sosioekonominen, uskonnollinen, kulttuuris-etninen, keskusta-periferia, hallitsemistapaan kohdistuva tuki, ulkopolitiikka sekä suhtautuminen materialismiin. (Lijphart 2012; suomeksi Paloheimo & Raunio 2008, 12-16.)

Vasemmisto-oikeisto-akseli toimii sekä ideologisenä että sosioekonomisena jakolinjana sekä Suomessa että muissa länsimaissa. Se jakaa Suomen puolueet vasemmistoon, keskustaan ja oikeistoon riippuen erityisesti niiden suhtautumisesta talouteen: työhön ja pääomaan, markkinoiden sääntelyyn ja julkisen sektorin vastuisiin. Ydinalueiden ja periferian välinen akseli kattaa kaupunkien ja maaseudun sekä etelän ja pohjoisen välisen vastakkainasettelun, jossa vastakkain ovat keskittäminen ja siitä oletettavasti seuraava taloudellinen tehokkuus, ja toisaalta hajauttaminen ja siihen liittyvä alueellinen tasa-arvoisuus. Ruuhka-Suomea ja sen kaupunkeja edustavat suurista puolueista SDP ja Kokoomus, harvemmin asutettujen maakuntien ollessa Keskustan kannatusaluetta. (Paloheimo & Sundberg 2005, 170; Paloheimo 2008, 38-45; Grönlund & Westinen 2012, 167-168.) 1990-luvulla kiihtynyt Suomen kansainvälistymiskehitys, joka näkyi esimerkiksi maahanmuuton ja kansainvälisten vaikutteiden lisääntymisenä, Euroopan unioniin liittymisenä 1995 ja yhteisvaluutta euron käyttöönottona 1999 saivat aikaan uuden, toistaiseksi pysyvän poliittisen jakolinjan kansalaisten keskuuteen. Kyse on kansallisen ja kansainvälisen vastakkainasettelusta. Osa suomalaisista on huolissaan kansallisesta suvereniteetista, ja siksi vastustaa tai suhtautuu vähintäänkin kriittisesti globalisaatioon, Euroopan integraatioon ja maahanmuuttoon. Osa puolestaan suhtautuu myönteisemmin Euroopan poliittiseen ja taloudelliseen yhdentymiseen ja muista maista tuleviin ihmisiin ja vaikutteisiin. Myös turvallisuuspoliittinen yhteistyö liittyy tähän ulottuvuuteen. (Paloheimo 2008, 45-48; Grönlund & Westinen 2012, 168.) Neljäs ristiriita, eliitin ja kansan välinen juopa, sai Suomessa huomiota jo Perussuomalaisten edeltäjän, Suomen Maaseudun Puolueen menestyttyä 1960-80-luvuilla (Mickelsson 2015, 141-143, 164-165). Valtaapitäviä ja eliittiä kritisoidaan usein vastakohtana ”tavalliselle” kansalle. Suomenkielisten ja ruotsinkielisten välinen kielipoliittinen jakolinja on historiallinen ja määrittää edelleen ennen kaikkea ruotsinkielisten puoluevalintaa. Ruotsin kielen aseman ja ruotsinkielisten etujen puolustaminen on Ruotsalaisen kansanpuolueen tärkein poliittinen tavoite. Perussuomalaiset on ainoa selkeästi ruotsin kielen asemaa vastustava puolue Suomessa. (Paloheimo & Sundberg 2005, 170, 181; Paloheimo 2008, 48-49, 53; Grönlund & Westinen 2012, 169.)

Edellä mainittujen viiden ristiriitaulottuvuuden lisäksi Suomessa vallitsee kaksi arvoulottuvuutta, jotka ovat osittain limittäisiä. Ensimmäinen näistä jakaa ihmiset toisaalta perinteisempiä, toisaalta suvaitsevaisempia arvoja kannattaviin. Ulottuvuus kuvastaa mm. konservatiivisten ja liberaalien, vanhoillisten ja suvaitsevaisten sekä perinteisten ja jälkimodernien arvojen välisiä jännitteitä. Sen toisessa päässä ovat eettis-moraalista perinteisyyttä, kristillisiä perhearvoja ja suomalaista kulttuuria edustavat puolueet kuten Kristillisdemokraatit ja Perussuomalaiset. Vastakkaiseen päähän sijoittuvat pitävät tärkeänä etnistä, kulttuurista ja seksuaalista monimuotoisuutta ja suvaitsevaisuutta, sukupuolten tasa-arvoa, yksilöllisiä valintoja, sekä laajempia poliittisia osallistumismuotoja. Näitä teemoja on Suomessa pitänyt esillä erityisesti Vihreät. (Paloheimo & Sundberg 2005, 170; Paloheimo 2008, 49-51; Grönlund & Westinen 2012, 169-170.) Toinen arvoulottuvuus syntyi elintason nousua seuranneen hiljaisen arvovallankumouksen myötä. Tämän ulottuvuuden ytimessä on ekologisuuden ja materialismin välinen ristiriita. Toisessa laidassa ovat ne, jotka ovat huolissaan hallitsemattoman talouskasvun seurauksista ympäristölle ja kannattavat postmaterialistisia arvoja. Heitä edustavat politiikassa erityisesti Vihreät ja enenevästi myös Vasemmistoliitto. Tämän punavihreän blokin vastablokkina ovat kansallis-konservatiiviset puolueet, erityisesti Perussuomalaiset. (Paloheimo & Sundberg 2005, 171, 180; Paloheimo 2008, 51-52; Grönlund & Westinen 2012, 169; Mickelsson 2015, 237-254.)

3.4.3 Monet ristiriidat ovat kytköksissä maantieteeseen

Koska ydinalueiden ja syrjäseutujen välinen vastakkainasettelu on Suomessa kansainvälisesti verraten merkittävä poliittinen jakolinja (Rantala 1982, 178-181; Paloheimo & Sundberg 2005, 183-190; Grönlund & Westinen 2012, 163-168), on se tämän tutkielman kannalta tarpeellista huomioida vielä erikseen. Alueen merkitys poliittisen puolueen kannatuksessa on suuri siksi, että monet muut yhteiskunnalliset ristiriitaulottuvuudet ovat sidoksissa siihen (Grönlund & Westinen 2012, 163). Paloheimo ja Sundberg (2005) ovat puhuneet poliittisista ilmastoalueista, joilla he tarkoittavat puolueiden voimasuhteiden suuria eroja eri alueiden välillä. Suomen vaalikartasta erottuvat selkeimmin Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n, sekä RKP:n ydinkannatusalueet. Maantieteellisesti suurin osa Suomea, pohjoisen ja idän haja-asutusalueita ja maakuntia painottaen, on Keskustan perinteistä ydinaluetta. RKP:n ydinalueeseen lukeutuvat odotetusti Pohjanmaa, Etelä- ja Länsi-Suomen rannikkoseudut sekä kaksikieliset ja ruotsinkieliset kunnat. Kokoomus ja SDP keräävät ydinkannattajansa pääosin Uudeltamaalta ja Etelä-Suomen maakuntien keskuskaupungeista ja kehyskunnista. Vuoden 2011 vaaleissa poliittiselle kentälle ryminällä tullut Perussuomalaiset on onnistunut keräämään kannatusta tasaisesti eri puolilla Suomea. (Paloheimo & Sundberg 2005, 183-

190; Grönlund & Westinen 2012, 163-167.) Perussuomalaisten menestystä ja sen taustatekijöitä käsitellään tarkemmin analyysiluvussa.

4. Poliittisten jakolinjojen vaikutus puoluevalintaan vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa

Käsittelen tässä luvussa puoluevalintaa kyseisissä vaaleissa äänestäjien sosiaalista taustaa ja arvoja mittaavien muuttujien näkökulmasta. Puoluevalintaa selittävien tekijöiden lista ei ole täydellinen, mutta sen avulla saa kattavan kuvan siitä, miksi ihmiset äänestävät juuri tiettyä puoluetta. Luvun lopussa luon erillisen katsauksen Perussuomalaisten menestykseen 2010-luvulla.

4.1 Vasemmisto-oikeisto

Vasemmiston ja oikeiston välisen ulottuvuuden merkityksestä, sisällöstä ja vaikutuksista puolueiden kannatukseen ei ole tutkijoiden keskuudessa täyttä yksimielisyyttä. Osa näkee sen pelkkänä sosioekonomisena jakolinjana, osa puolestaan pitää sitä superulottuvuutena, joka kattaa paitsi taloutta koskevia näkemyksiä, myös arvoja laajemmin. (Paloheimo 2008, 38-44; Borg, Kestilä-Kekkonen & Westinen 2015, 39.) Vaikka Suomessa puolueiden väliset etäisyydet tällä ulottuvuudella eivät ole länsieurooppalaisessa viitekehyksessä olleet suuria, vasemmisto-oikeistojana selittää edelleen melko hyvin puoluevalintaa. Suomen poliittinen kenttä on 2010-luvulla ollut oikealle kallellaan, sillä noin neljännes äänestäjistä sijoittaa itsensä keskustaan, ja maltillinen oikeisto on huomattavasti vahvempi kuin maltillinen vasemmisto. Äärilaitoihin sijoittuvien määrä on joitakin prosentteja. Puolueiden kannatuksen suuruuteen vaikuttaa myös se, kuinka paljon ääniä missäkin kohdassa poliittista kenttää on ylipäättään jaossa. Poliittisen kentän painottuminen näkyy siinä, että suurimmat eduskuntapuolueet SDP:tä lukuun ottamatta ovat tällä vuosikymmenellä keränneet suurimman osan äänistään keskeltä ja oikealta. Kokoomus kerää äänensä lähes kokonaan oikeistolaisilta ja Vasemmistoliitto laitavasemmistosta, mutta koska laitavasemmiston äänipotti on suhteellisen pieni, menestyy Vasemmistoliitto selvästi Kokoomusta heikommin. Silmiinpistävää on Keskustan menestys oikeistolaisten keskuudessa. Oikealta keräävät ääniä myös Kristillisdemokraatit ja RKP. Perussuomalaisten ja Vihreiden kannatusta vasemmisto-oikeisto-

ulottuvuus ei kuvaa parhaalla tavalla. Mainittakoon kuitenkin, että Perussuomalaisten äänestäjäkunta oikeistolaistui hieman vaaleista 2011 vaaleihin 2015, kun taas Vihreät sijoittuu likimain yhtä vasemmalle kuin SDP. (Westinen 2016, 260-262; Borg ym. 2015, 39-51.)

4.2 Ammattiluokka

Yhteiskunnan luokkarakenteen muuttuminen ja luokkien välisten erojen ja etujen hämärtyminen on heikentänyt, joskaan ei kokonaan katkaissut, ammatillisen yhteiskuntaluokan ja puoluevalinnan välistä yhteyttä (Westinen 2016, 251; Evans 2017, 192-193). Kansallisessa vaalitutkimuksessa suomalaiset on jaettu ammatin mukaan kuuteen ryhmään: työntekijöihin, palvelu- ja toimistotyöntekijöihin, maatalousyrittäjiin, muihin yrittäjiin, toimihenkilöihin sekä ylempiin toimihenkilöihin ja johtajiin. Työntekijöistä enää kolmasosa sijoittaa itsensä poliittiseen vasemmistoon, vaikka heidät perinteisesti mielletään kuuluviksi siihen. Se selittää myös heidän puoluevalintaansa, sillä vuoden 2011 vaaleissa Perussuomalaiset harppasi lähes yhtä suosituksi duunaripuolueeksi kuin SDP. Yhteensä tämä kaksikko keräsi 60 prosenttia työntekijöiden äänistä. Neljä vuotta myöhemmin Perussuomalaisten osuus kasvoi 38:an prosenttiin, SDP:n kerätessä enää neljänneksen työntekijöiden äänistä. Mielenkiintoista on Vasemmistoliitossa 2000-luvulla tapahtunut kehitys. Sen kannatus työntekijöiden parissa puolittui vuodesta 2007 vuoteen 2015, mihin liittyy puolueen painopisteen muuttuminen teollisuustyöväestön puolustajasta nuorempien silpputyöntekijöiden puolestapuhujaksi. (Borg ym. 2015, 42-47; Westinen 2016, 251-253.)

Palvelu- ja toimistotyöntekijät ovat hyvin heterogeeninen joukko, mikä näkyy heidän kannatuksensa jakautumisessa melko tasaisesti suhteessa eri eduskuntapuolueiden kannatukseen. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa noin kolme neljäsosaa palvelutyöntekijöistä sijoitti itsensä poliittiseen keskustaan tai oikeistoon. Puolueista suhteellisesti eniten tähän ryhmään nojaa Kristillisdemokraatit. Maatalousyrittäjien suuri enemmistö on oikeistolaista, ja heidän ylivoimainen ykköspuolueensa on odotetusti Keskusta. (Borg ym. 2015, 42-47; Westinen 2016, 251-253.) Tulos heijastaa Keskustan taustaa perinteisenä agraaripuolueena (Paloheimo 2008, 27, 32-34; Mickelsson 2015, 67-70). Muilla aloilla kuin maataloudessa työskentelevien yrittäjien äänistä ei ole tietoa vuodelta 2011, mutta vuoden 2015 vaaleissa niistä peräti 85 prosenttia saivat Keskusta, Kokoomus ja Perussuomalaiset. Yrittäjien oikeistolaisuus ja sen mukainen puoluevalinta antoivat osviittaa edellä mainittujen puolueiden muodostaman keskusta-oikeistolaisen hallituksen harjoittamasta yrittäjämyönteisestä politiikasta. (Borg ym. 2015, 42-47; Westinen 2016, 251-253.)

Toimihenkilöt ovat hieman oikealle kallellaan, mutta heidän äänensä ovat tällä vuosikymmenellä jakautuneet lähes samassa suhteessa puolueiden vaalikannatuksen kanssa. Ylemmät toimihenkilöt ja johtajat ovat enenevästi oikeistolaisia, ja heidän suosiossa ovatkin olleet erityisesti Kokoomus, Vihreät ja RKP. Tämän huomaa myös puolueiden äänestäjäkuntien koostumuksesta. Vihreiden ja RKP:n äänestäjistä yli 60 prosenttia kuuluu edellä mainittuun ryhmään, Kokoomuksesta noin puolet. Yllättävää on, että Vasemmistoliitto, jonka kannatus on alle puolet toisen vasemmistopuolueen SDP:n vastaavasta, kerää SDP:n kanssa lähes yhtä suuren osan ylempien toimihenkilöiden ja johtajien äänistä. Vasemmistoliiton äänestäjistä vuonna 2015 jo lähes 40 prosenttia oli ylempiä toimihenkilöitä ja johtajia, mitä voi pitää selvänä merkinä puolueen muutoksesta. Työttömistä ja pitkäaikaistyöttömistä puolestaan reilu kolmannes äänestää Perussuomalaisia, mikä tekee siitä tämän ryhmän suosikkipuolueen. (Borg ym. 2015, 42-47; Westinen 2016, 251-253.)

4.3 Koulutus

Suomalaiset puolueet edustavat selkeämmin ammatti- kuin koulutusryhmiä. Toisaalta koulutusryhmän mukainen puoluevalinta on osittain limittäinen ammattiluokkien puoluevalinnan kanssa, koska tietty koulutus johtaa yleensä tiettyyn ammattiin. (Westinen 2015, 126-128; Westinen 2016, 253-254.) Koulutuksesta on myös uumoiltu uutta poliittista jakolinjaa, koska koulutusympäristö muokkaa maailmankuvaa ja arvoja, vaikuttaa mahdollisuuksiin pärjätä globaalissa taloudessa ja tuppaa periytymään sukupolvelta toiselle. Matalasti koulutetummilla on havaittu olevan selvästi korkeakoulutettuja kielteisemmät asenteet kansainvälistä kaupankäyntiä, maahanmuuttoa ja globalisaatiota kohtaan. (Hooghe & Marks 2018.) Samanlainen koulutuksesta juontuva jako puoluevalinnassa on jossain määrin havaittavissa myös Suomessa. Ilman ammatillista koulutusta olevien suomalaisten parissa suosituimpia puolueita ovat 2010-luvulla olleet Perussuomalaiset, SDP ja Keskusta. Edellä mainitut kolme puoluetta olivat suosituimmat myös ammattikoulutuksen saaneiden parissa. Keskiasteen koulutettujen äännet jakautuvat tasaisesti suhteessa puolueiden yleiseen kannatukseen, mutta ammattikorkeakoulun tai yliopiston käyneet äänestävät enenevästi Kokoomusta ja Vihreitä. Vihreiden äänestäjistä peräti 40:llä prosentilla on yliopistotutkinto, Kokoomuksen äänestäjistä noin kolmanneksella. (Borg ym. 2015, 49-51; Westinen 2016, 253-254.)

4.4 Ikä ja sukupuoli

Sukupuoli vaikuttaa suomalaisten puoluevalintaan melko vähän. Suomen miehisiin puolue on Perussuomalaiset, joka keräsi sekä 2011 että 2015 eduskuntavaaleissa enemmän kuin joka viidennen miesäänestäjän äänen. Puolueen äänestäjistä miehiä on kaikkiaan noin 60 prosenttia. (Borg ym. 2015, 44-51; Westinen 2016, 257-260.) Suomi ei tässä suhteessa ole poikkeus, sillä muidenkin Pohjoismaiden populistipuolueiden kannattajakunta on ollut miesvaltaista. (Paloheimo 2012, 332). Naisten äänistä suurimman potin, noin viidesosan, ovat keränneet vaalivoittajat, eli Kokoomus vuonna 2011 ja Keskusta 2015. Naisten äänistä riippuvaisimpia ovat kuitenkin olleet Kristillisdemokraatit ja Vihreät. Aatepohjiensa perusteella Kristilliset edustaa konservatiivisia, Vihreät puolestaan liberaaleja naisia. Sukupuoli siis ainakin osittain linkittyy puoluekenttää jakaviin arvoulottuvuuksiin. Vasemmistoliitto on 2010-luvulla menettänyt kannatustaan miesten keskuudessa, muttei ole täysin onnistunut kompensoimaan menetystä naisten äänillä. Puolueen äänestäjäkunta on joka tapauksessa muuttunut naispainotteisemmaksi. (Borg ym. 2015, 45-48; Westinen 2016, 257-258.) Miesten kaikkoaminen Vasemmistoliitosta saattaa johtua juurikin aiemmin mainitusta puolueen arvojen ja profiilin muutoksesta.

Ikä vaikuttaa puoluevalintaan erityisesti nuorimpien ja vanhimpien kohdalla. Poliittinen orientaatio muodostuu varhaisaikuisuudessa, jolloin ihminen sosiaalistuu äänestämään tiettyä puoluetta. Yli 45-vuotiaat ovat sosiaalistuneet äänestämään kolmea vanhaa suurta puoluetta eli SDP:tä, Keskustaa ja Kokoomusta. 2010-luvun eduskuntavaaleissa Perussuomalaiset on murtautunut tähän joukkoon. Siinä missä vanhemmat ikäluokat ovat tottuneet äänestämään perinteisiä suurpuolueita, nuoremmat ikäluokat äänestävät uudempia tai nuorekkaampia puolueita. Nuorten keskuudessa ovat menestyneet paitsi Vihreät ja Perussuomalaiset, myös Vasemmistoliitto. Vihreiden äänestäjäkunnasta noin puolet koostuu 18-34-vuotiaista. Erikoista on, että vuonna 2015 Sosialidemokraatit, joiden ääniosuus koko maassa oli 17 prosenttia, keräsi 25-44-vuotiaiden keskuudessa vain 8-9 prosenttia äänistä. Syy saattaa liittyä kyseisten vaalien kontekstiin, sillä vuonna 2011 SDP:n vaalitulokset olivat kaksi prosenttiyksikköä korkeampi, mutta kannatus 25-44-vuotiaiden joukossa 14-15 prosenttia. RKP:n ja Kristillisdemokraattien kannatus ei juurikaan vaihtele iän mukaan, joskin Kristillisten kannatus on hienoisesti matalampaa nuorten ikäluokkien keskuudessa. Syynä saattaa olla nuorten liberaalimpi asenne esimerkiksi seksuaalivähemmistöjä kohtaan. (Borg ym. 2015, 49-51; Westinen 2016, 258-260.) Iän ja puoluevalinnan yhteydessä heijastuvat arvojen lisäksi teemat. Nuoret saattavat painottaa esimerkiksi sosiokulttuurista

ulottuvuutta vanhempia enemmän, mikä selittäisi Vihreiden, Vasemmistoliiton ja Perussuomalaisten menestystä nuorten keskuudessa.

4.5 Uskonto ja kirkkojäsenyys

Suomalaisessa vaalitutkimuksessa uskonnon ja puoluevalinnan yhteyttä on tutkittu useilla eri mittareilla. Tulokset vaihtelevat hieman sen mukaan, mitä mittaria käytetään. Yleisenä huomiona voidaan todeta, että uskonnon merkitys suomalaisessa politiikassa on ollut vähäinen muuhun maailmaan verrattuna (vrt. Lipset & Rokkan 1967, 1-56; Lijphart 2012). Suomi on uskonnollisesti melko yhtenäinen maa, minkä vuoksi asiat harvoin politisoituvat uskonnolliselta pohjalta. Vaikka uskonto onkin lähinnä muiden poliittisten jakolinjojen taustalla, on se 2010-luvulla noussut aiempaa näkyvämmiin politiikan agendalle moraaliarvoja koskevien kysymysten myötä. (Borg ym. 2015, 44-48; Westinen 2016, 256-257.) Subjektiiivisesti määritelty uskonnollisuus ja moraalikysymykset jakavat puolueita ja niiden äänestäjiä tiettyihin klustereihin. Suomen ainoan uskonnollisen puolueen Kristillisdemokraattien sekä Keskustan ja Perussuomalaisten äänestäjät pitivät vuonna 2011 moraalikysymyksiä kaikkein tärkeimpinä. Näitä kolmea puoluetta äänestivät siis todennäköisesti kaikkein arvokonservatiivisimmat äänestäjät. Vastaavasti Vasemmistoliiton, RKP:n ja Vihreiden äänestäjät erottuivat kaikkein arvoliberaaleimpina. Kokoomuksen ja SDP:n äänestäjät olivat moraalikysymysten suhteen maltillisia ja lähellä toisiaan. Toisaalta kirkkojäsenyyden ja puoluevalinnan yhteyden tutkiminen antaa asiasta jonkin verran erilaisen kuvan.

Vaalitutkimuksessa on kiinnitetty huomiota lähinnä evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien ja kuulumattomien puoluevalintaan, sillä muiden uskonnollisten ryhmien edustajien osuus otoksissa on ollut niin pieni. Puolueista Keskustan, RKP:n ja Kristillisten kannatus on suurempaa kirkkoon kuuluvien kuin kuulumattomien parissa. Aiemmin kypäräpappipuolueen maineessa ollut Kokoomus on 2000-luvulla tässä suhteessa muuttunut liberaalimmaksi, sillä 2015 vaaleissa sen kannatus oli yhtä suurta riippumatta kirkkojäsenyydestä. Sosialidemokraatit ja Perussuomalaiset menestyvät hieman paremmin, Vasemmistoliitto ja Vihreät puolestaan huomattavasti paremmin kirkkoon kuulumattomien parissa. (Mykkänen 2012, 292-309; Borg ym. 2015, 44-48; Westinen 2016, 256-257.)

4.6 Asuinpaikka ja kieli

Suomessa kielellä sekä maantieteellisellä asuinpaikalla on perinteisesti ollut vahva yhteys puoluevalintaan (Rantala 1982; Paloheimo & Sundberg 2005). Kielen selitysvaikutus tosin rajoittuu ruotsinkielisiin suomalaisiin, joista noin 70 prosenttia äänestää Ruotsalaista kansanpuoluetta (Westinen 2016, 255). Asuinpaikan yhteyttä puoluevalintaan on tutkittu useammalla tavalla. Esittelen ensin vuoden 2011 eduskuntavaaleista kirjoitetussa raportissa käytetyn menetelmän ja sen tulokset, minkä jälkeen käsittelen alueen ja puoluevalinnan yhteyden isoa toisesta näkökulmasta.

Monet muut poliittiset ristiriitavuodet ovat yhteydessä asuinpaikkaan (Grönlund & Westinen 2012, 163). Suomi voidaan jakaa poliittisiin ilmastoalueisiin, jotka kertovat eri puolueiden voimasuhteista eri alueilla. Ilmastoalueet voidaan muodostaa jakamalla kunnat poliittisten voimasuhteiden mukaan mahdollisimman samanlaisiin ja suuriin ryhmiin. (Paloheimo & Sundberg 2005, 183-190.) Ilmastoalueet ovat pysyneet melko muuttumattomina 1900-luvun alusta lähtien, mutta vuonna 2011 myös puolueiden alueellisissa voimasuhteissa tapahtui muutoksia. Pohjois-Suomessa ja Pohjanmaalla, jotka ovat perinteistä Keskustan ydinkannatusaluetta, Keskusta menetti 2011 vaaleissa kannatustaan keskimäärin yli 10 prosenttiyksikköä. Myös Vasemmistoliitto on yleensä menestynyt suhteellisen hyvin näillä ”korpikommunismien” alueilla. Vuonna 2011 alueen kuntien toiseksi suurimmaksi puolueeksi nousi kuitenkin Perussuomalaiset, joka vei kannatusta molemmilta edellä mainituilta. Toinen perinteisesti Keskustan hallussa oleva alue, maaseutumaiset pikkukunnat ympäri Suomen, olivat alueita, joilla Perussuomalaisten keskimääräinen kannatuksen nousu oli suurinta, peräti 18 prosenttiyksikköä. Keskustan suuresta vaalitappiosta ja Perussuomalaisten suuresta noususta huolimatta suurimmassa osassa näitäkin kuntia Keskusta oli vuoden 2011 vaaleissa suurin puolue. (Grönlund & Westinen 2012, 163-164.)

Lähes kolmen miljoonan äänioikeutetun kansoittama Etelä- ja Lounais-Suomi on nimetty sinipuna-Suomeksi. Syynä tähän on SDP:n ja Kokoomuksen hallitseva asema alueen suurissa kaupungeissa ja niiden kehyskunnissa. Urbaani sinipuna-Suomi on myös Vihreiden suurinta kannatusaluetta, kun taas Keskusta menestyy siellä huonosti. Kaksikieliset ja ruotsinkieliset kunnat ovat luonnollisesti RKP:n ydinkannatusaluetta, joskin RKP:n kannatus näillä alueilla laski vuonna 2011 vuoteen 2007 verrattuna. Kaksikielisten kuntien selväksi kakkospuolueeksi nousi vuonna 2011 SDP ohi Kokoomuksen. Yllättäen Perussuomalaiset sai näissä kunnissa 11 prosentin kannatuksen, mikä voi johtua sen tarjoamasta vaihtoehdosta ruotsin kielen vahvalle asemalle. Perussuomalaiset menestyi joka tapauksessa melko tasaisesti ympäri Suomen. Kristillisdemokraattien kannatus ei avaudu selkeästi näiden neljän ilmastoalueen vertailussa, sillä se kerää kannatusta etenkin tietyissä

Pohjanmaan kunnissa, jotka jakautuvat eri ilmastoalueiden kesken. (Grönlund & Westinen 2012, 164-167.)

Maantieteellisen sijainnin lisäksi puoluevalintaa voi tutkia myös asuinalueen tyyppin mukaan. 2000-luvun eduskuntavaalitutkimuksissa vastaajia on pyydetty valitsemaan asuinalueensa neljästä vaihtoehdosta: kaupungin keskusta, esikaupunkialue/lähiö, kuntakeskus/taajama tai maaseudun haja-asutusalue. Keskustan saa noin puolet haja-asutusalueiden ja vajaan kolmanneksen taajamien äänistä. Toisaalta Keskusta poimii myös reilun viidesosan kaupunkien keskustojen äänistä, mitä selittävät sekä maakuntien keskuskaupungit että useiden kaupungeissa asuvien keskustalaisten identifioituminen maaseutuväestöön. SDP menestyy erityisesti esikaupunkialueilla ja lähiöissä, kun taas Kokoomus ja Vihreät urbaanin luonteensa mukaisesti menestyvät sekä kaupunkien keskustoissa että esikaupungeissa. RKP:n kannatus on maantieteellisesti keskittynyttä Etelä- ja Länsi-Suomen rannikkoseuduille ja ruotsinkielisiin kuntiin, mutta asuinalueen tyyppi ei tuo tätä keskittyneisyyttä esiin. Perussuomalaiset, Vasemmistoliitto ja Kristillisdemokraatit keräävät, RKP:n ohella, tasaisesti ääniä eri tyyppisillä asuinalueilla. (Westinen 2016, 255-256.)

4.7 Arvopohjaiset asiakysymykset

Puolueiden äänestäjäkuntien mielipiteissä poliittisten asiakysymysten suhteen ei juurikaan ole yllätyksiä. Asiakysymyksiin suhtautuminen heijastaa äänestäjien arvomaailmaa (esim. Paloheimo 2008, 49-52). Yleiskuva on se, että Suomi on 2010-luvulla samaan aikaan sekä oikeistolaistunut että muuttunut liberaalimmaksi. Suomalaiset äänestäjät kannattavat yhä enemmän yksityisyritystä ja vapaata markkinataloutta, ja toisaalta entistä vähemmän tuloerojen tasausta. Suomalaiset ovat yhä suvaitsevaisempia sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä vähemmistöjä ja ulkomaalaisia kohtaan, mikä ei kuitenkaan välity suurena laajamittaisen maahanmuuton kannatuksena. (Westinen 2016, 263-266.) Arvojen ja asenteiden muutos sekä uudenlaisten, yhteiskunnan monimuotoisuuden, kansainvälisyyden ja ihmisten elämäntapoihin liittyvien kysymysten korostuminen on monipuolistanut äänestäjien ja puoluekentän jakolinjoja. Vanhojen puolueiden pohja on sosioekonomisella vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella, minkä vuoksi niiden on myöhemmin ollut vaikea asemoitua tälle uudelle sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle. Kysymyksissä maahanmuutosta, vähemmistöistä ja ympäristönsuojelusta perinteiset puolueet SDP, Keskusta ja Kokoomus ovat olleet melko keskellä ja ennen kaikkea sisäisesti jakautuneita. (Westinen ym. 2016, 276-278.)

Perussuomalaisissa tapahtunut kehitys vaalikaudella 2011-15 kaipaa tulkintaa, sillä puolueen äänestäjät ovat toisaalta talouspoliittisesti aiempaa enemmän oikealla, mutta samalla aiempaa suvaitsevaisempia kieli- ja seksuaalivähemmistöihin sekä sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä. Muutoksista huolimatta Perussuomalaiset ovat edelleen selvästi kriittisimpiä yhteiskunnan monimuotoisuutta kohtaan. (Westinen 2016, 264-266.) Perussuomalaisten oikeistolaistuminen vaaleissa 2015 helpotti hallituksen muodostamista, kun sen arvot lähenivät kahta muuta silloista hallituspuoluetta Kokoomusta ja Keskustaa. Arvoja mittaavien kysymysten eroja havainnollistaa esimerkiksi se, että perinteisten arvojen (mm. perinteinen perhemalli, kristillisuus, laki ja järjestys) suhteen Perussuomalaiset ja RKP ovat lähes identtisiä, mutta yhteiskunnan monimuotoisuutta koskevalla ulottuvuudella vastakkaisissa päissä. (Westinen ym. 2016, 281-283.)

Vasemmistoliiton imagon muuttuminen punaisesta punavihreäksi näkyy siinä, että sen äänestäjäkunta kannattaa aiempaa enemmän yksityisyrittäjyyttä ja markkinataloutta, ympäristönsuojelua sekä liberaalimpaa suhtautumista vähemmistöihin ja monikulttuurisuuteen. Vasemmistoliitto ja Vihreät ovatkin aatteellisesti melko lähellä toisiaan. (Westinen 2016, 264-266.) Perinteisiä käsityksiä vastaan sotii se, että Vihreiden, Vasemmistoliiton ja SDP:n äänestäjistä ylemmät toimihenkilöt ja johtajat ovat halukkaampia rajoittamaan talouden vapautta kuin samojen puolueiden työntekijä-äänestäjät. Alueellisen ja taloudellisen tasa-arvon, toisin sanoen hajautetun hyvinvointivaltion, kannatus on kuitenkin vankkaa koko suomalaisessa äänestäjäkunnassa. (Westinen ym. 2016, 284, 287.) Näitä arvoja kannattaa vähiten Kokoomus, joka ylipäättään erottuu oikeistolaisen talouspolitiikan ja EU-myönteisyyden yhdistelmällä. Keskustan kohdalla vaalitulokset näkyvät asenteissa: rökäletappio vuonna 2011 tuli lähinnä ydinkannattajien äänillä. Tuolloin aluepolitiikka sai suuremman painon kuin vuonna 2015, jolloin Juha Sipilän johtama oppositio-Keskusta sai ääniä laajemmalta rintamalta. (Westinen 2016, 267.) SDP:n kannattajat ovat talous- ja arvoulottuvuuksilla melko keskellä, mutta he vastustavat suhteessa muita enemmän työurien pidentämistä ja työehtojen paikallista sopimista. RKP erottuu monimuotoisuuden kannattamisen lisäksi odotetusti kielikysymyksellä ja Kristilliset perinteisten, kristillisten arvojen korostamisella sekä monimuotoisuuden vastustamisella. (Westinen 2016, 267; Westinen ym. 2016, 282.)

Asenteet Euroopan integraatiota kohtaan voidaan nähdä joko omana ulottuvuutenaan (Westinen 2015, 149-152) tai osana keskusta-periferia-akseliin vahvasti linkittyviä laajempia asenteita

globalisaatiota ja kansainvälistä yhteistyötä kohtaan (Raunio 2008, 189-190). Euroopan unioniin ja Euroopan talous- ja rahaliittoon liittyminen jakoivat 1990-luvulla kaikkia eduskuntapuolueita niiden sisältä. Vähitellen puolueet joutuivat hallitusyhteistyöhön osallistumisen takeena ottamaan myönteisen kannan integraatioon. Yksikään eduskuntapuolue ei ole ajanut Suomen eroa Euroopan unionista. Poliittisen eliitin suhtautuminen EU:hun on kuitenkin koko Suomen jäsenyyskauden ajan ollut huomattavasti myönteisempää kuin kansalaisten. (Raunio 2008.) Perussuomalaisten ja Kristillisdemokraattien kannattajat ovat olleet EU-kriittisimpiä, joskin kriittisiä ääniä on löytynyt myös Keskustan, Vasemmistoliiton ja Vihreiden kannattajakunnasta. Kokoomuksen, RKP:n ja SDP:n kannattajat ovat pääosin olleet hyvin EU-myönteisiä. Sittemmin EU-kriittisyys on erityisesti Vihreissä ja Vasemmistoliitossa hälventynyt tai jäänyt taka-alalle. (emt. 187-190.)

4.8 Perussuomalaisten menestys 2010-luvulla

4.8.1 Koko Suomen laajuinen protesti vuonna 2011

Vuoden 2011 eduskuntavaalit olivat ennen kaikkea muutosvaalit. Perussuomalaisten kannatuksen räjähdysmäinen nousu edellisiin vaaleihin verrattuna mullisti Suomen puoluekentän, ja nosti samalla vaalien suureksi teemaksi populismin. (Borg 2012, 191.) Vaikka silloinen Perussuomalaiset edustikin Suomen Maaseudun Puolueen omaleimaista perintöä, voidaan se nähdä osana Euroopassa viime vuosina vahvistunutta oikeistopopulistista virtausta (Paloheimo 2012, 327-333; Mudde 2014; Mickelsson 2015, 313-320). Perussuomalaisten ääniosuus vuonna 2011 oli 19,1 prosenttia, millä se saavutti 39 edustajanpaikkaa, eli 34 lisäpaikkaa vuoteen 2007 verrattuna, kahdestasadasta mahdollisesta. Perussuomalaiset oli absoluuttisissa äänimäärissä hyvin lähellä toiseksi suurinta puoluetta eli SDP:tä. (Borg 2012, 20.) Perussuomalaiset keräsi ääniä etenkin Sosialidemokraateilta, mutta myös suuren vaalitappion kokeneelta Keskustalta ja Kokoomukselta. Sen lisäksi se onnistui houkuttelemaan äänestäjiksi ”nukkuneita”, eli edellisvaaleissa äänestämättä jättäneitä sekä ensikertalaisäänestäjiä. (Borg 2012, 197-198; Westinen 2012.) Niin suuri kuin Perussuomalaisten kevään 2011 vaalivoitto olikin, osa puolueen kannatuspotentiaalista jäi joidenkin arvioiden mukaan toteutumatta (Rahkonen 2011).

Potentiaalia Perussuomalaisten kaltaisen puolueen nousulle oli ollut jo aiemminkin, sillä suomalaisten puoluekiinnittymisen heikentyminen ja penseä asenne poliittisia toimijoita kohtaan oli kasvattanut äänestäjien liikkuvuuspotentiaalia (Borg 2012, 191-194). Suomalaisten verraten

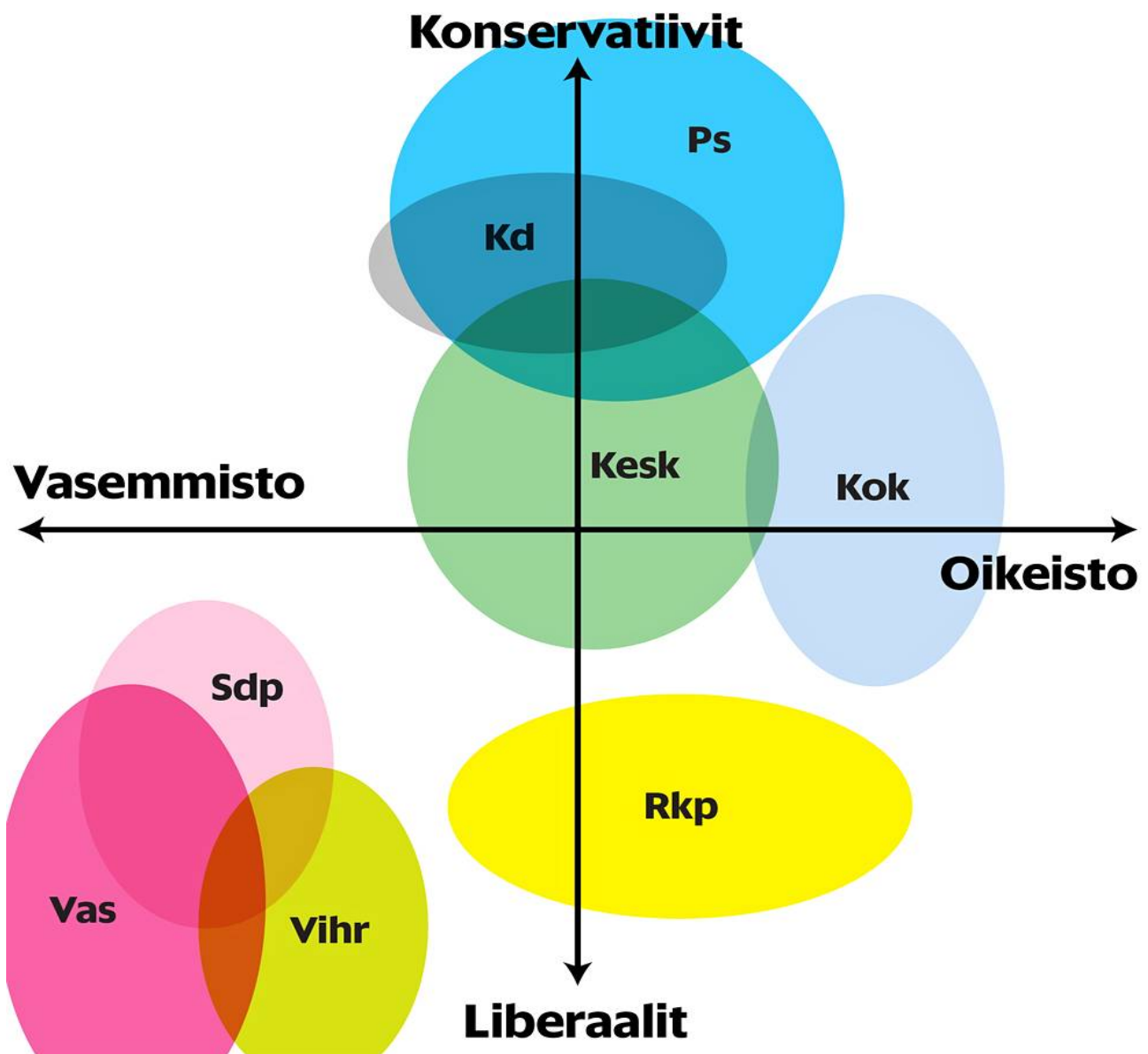
kielteinen asenne paitsi poliittisia eliittejä, myös maahanmuuttoa kohtaan olivat luoneet pohjaa radikaalioikeistolaisen puolueen kannatukselle. Vihreiden vakiinnutettua asemansa vasemmisto-libertaarisena vaihtoehtona oli vain ajan kysymys, milloin äänestäjäkunnassa piilevät oikeisto- ja osin myös vasemmisto-autoritaariset asenteet mobilisoitaisiin omaksi liikkeekseen. (Kestilä 2005.)

Perussuomalaiset oli vuoden 2011 vaalien miehisin puolue; arviolta joka viides miesäänestäjä äänesti protestipuoluetta. Naisistakin 16 prosenttia äänesti heitä. Perussuomalaisten suosio oli melko tasaista eri ikäryhmissä. Puolue oli suhteellisesti suosituin nuorimmassa ikäryhmässä eli 18-24 vuotiaiden joukossa, keräten noin joka viidennen nuoren äänestäjän äänen. (Grönlund & Westinen 2012, 159; Westinen 2016, 258-259.) Perussuomalaiset keräsi ääniä ympäri Suomea. Puolueen kannatus kasvoi kaikissa Manner-Suomen 14:ssä vaalipiirissä vähintään 10 prosenttiyksikköä, ja puolue sai yhdeksässä vaalipiirissä yli 20 prosenttia annetuista äänistä. Sen ehdokkaat menestyivät erityisesti korkean työttömyyden alueilla sekä siellä, missä oli suhteessa paljon teollisuutta ja rakennustoimintaa. Perussuomalaiset ei siis ollut pelkkä alueellinen, vaan koko Suomen laajuinen protesti. (Borg 2012, 195-197.)

Perussuomalaisten menestystä ei voi typistää vain yhteen asiaan, vaan sen taustalta löytyy monia selittäviä tekijöitä. Ensinnäkin Perussuomalaiset onnistui keräämään äänestäjiä vasemmisto-oikeisto-janan laidasta laitaan. Asteikolla 0-10 (0 = vasemmisto, 10 = oikeisto) Perussuomalaisten keskimääräinen äänestäjä sijoittui hieman keskivälin oikealle puolelle (5,11). Keskihajonta oli kaikista puolueista suurin (2,13), sillä joukosta löytyi myös itsensä äärioikealle ja äärivasemmalle sijoittaneita. Toisekseen, Perussuomalaiset hyötyi monista vaalien aikaan pinnalla olleista asiakysymyksistä. Maahanmuuttokriittisyys, EU-kriittisyys ja kielteinen kanta Etelä-Euroopan kriisimaiden tukipaketteja kohtaan sekä protesti vaalirahakohussa ryvettyneitä vanhoja puolueita kohtaan sekä moni muu asia vaikuttivat osaltaan Perussuomalaisten äänestämiseen. Yli puolet puolueen äänestäjistä piti ratkaisevana perusteluna äänestyspäätökselleen halua ”saada liikettä jämähtäneeseen puoluejärjestelmään”. Maahanmuuttokriittisyys oli tärkeää erityisesti vakaille, puoluetta jo vuonna 2007 äänestäneille. Sen sijaan ”halu hillitä Suomen sitoutumista Euroopan unioniin ja sen jäsenyysohjelmiin” sekä ”puolueen puheenjohtajan Timo Soinin ominaisuudet” vaikuttivat eritoten Keskustasta siirtyneisiin äänestäjiin. Kaiken kaikkiaan Perussuomalaiset onnistui vuoden 2011 eduskuntavaaleissa puhuttelemaan hyvin monenlaisia äänestäjiä hyvin monilla eri teemoilla. (Borg 2012, 197-209.)

Puolueiden sijainti HS:n arvokartalla

Näin puolueet sijoittuvat arvokartalle kansanedustajiensa vaalikonevastausten perusteella

Lähde: HS.fi/tulos

Kuvio 1. Puolueiden sijoittuminen kaksiulotteiselle arvokartalle vuoden 2015 eduskuntavaalien vaalikonevastausten perusteella.

4.8.2 ”Jatkojytky” 2015

Suuresta vaalivoitosta huolimatta Perussuomalaiset jäi oppositioon vaalikaudella 2011-15, pitkälti Eurooppaa koskevien näkemystensä vuoksi (Hämäläinen 2016, 48). Oppositiossa puolueen suosio ei juurikaan laskenut, vaan kevään 2015 eduskuntavaaleissa Timo Soinin johtama puolue teki ”jatkojytkyn”. Perussuomalaisten ääniosuus putosi vuodesta 2011 1,4 prosenttiyksikköä, mutta oli silti edelleen 17,7 prosenttia. Perussuomalaisten kannatus oli puoli prosenttia Kokoomuksen kannatusta pienempi, mutta se onnistui saamaan yhden edustajapaikan enemmän, millä se nousi jo toiseksi suurimmaksi eduskuntapuolueeksi. Perussuomalaiset otettiin mukaan Juha Sipilän johtamaan kolmen suuren puolueen porvarihallitukseen, joka oli koostumukseltaan ainutlaatuinen Suomen poliittisessa historiassa. (Grönlund 2016, 58-62.)

Vuoden 2015 vaaleissa Perussuomalaiset nousi Suomen selvästi suurimmaksi työntekijäpuolueeksi, keräten 38 prosenttia työntekijöiksi itsensä luokittelevien äänistä. Osuus oli suurempi kuin perinteisten ”duunaripuolueiden” eli SDP:n ja Vasemmistoliiton yhteensä. Se nousi SDP:n ohi suurimmaksi myös palvelu- ja toimistotyöntekijöiden joukossa noin neljänneksen kannatuksellaan. Perussuomalaiset oli kolmanneksi suurin yrittäjäpuolue, sen sijaan toimihenkilöiden ja johtajien keskuudessa se menestyi paljon heikommin. Perussuomalaiset on erityisesti matalasti koulutettujen ihmisten suosima puolue. Sen kannatus ammattikoulun käyneiden ja käymättömien keskuudessa on vajaan kolmanneksen. Keskiasteen koulutetuista vajaa viidesosa äänesti 2015 Perussuomalaisia, mutta korkeakoulutettujen joukossa se on pienpuolue. Kuten aiemmin todettiin, puolueen kannatus on maantieteellisesti ja asuinalueen tyyppin mukaan melko tasaista. Puolueen äänestäjäkunnan sukupuolijakauma on neljässä vuodessa säilynyt lähes samana, eli melko miehisenä. Kannatus oli edelleen melko tasaista myös eri ikäryhmissä, tosin matalampaa myöhäisessä keski-ikässä olevien ja eläkeläisten keskuudessa. (Westinen 2016, 252-260.)

Vuoden 2015 vaaleissa Perussuomalaisten ideologinen profiili muuttui hieman vuoden 2011 vaaleihin verrattuna. Puolueen äänestäjäkunta oli oikeistolaistunut, mikä näkyy sekä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella että yksittäisissä asiakysymyksissä. Perussuomalaisten äänestäjät kannattivat vuonna 2015 Kokoomuksen jälkeen toiseksi eniten Suomeen lisää yrittäjyyttä ja markkinataloutta. Toisaalta heidän kannatuksensa pienemmille tuloeroille oli romahtanut. Oikeistolaistumista on siis selvästi tapahtunut, vaikka puolue samaan aikaan keräsi yhä suuremman osan työntekijöiden äänistä. (Westinen 2016, 260-266.) Työntekijöistä ylipäätään enää kolmannes

sijoittaa itsensä poliittisesti vasemmistoon, millä voi olettaa olevan vaikutusta heidän puoluevalintaansa (Borg ym. 2015, 43). Perussuomalaiset onkin nykyään ennen kaikkea oikeistolainen työväenpuolue. Samalla se on kuitenkin melko laajasti eri väestöryhmistä kannatusta keräävä, suureksi tai keskisuureksi luokiteltava vaihtoehtoinen yleispuolue. Puolue on arvokonservatiivinen, vaikkakin 2015 vaaleissa sen äänestäjien asenteet sekä ruotsin kieltä että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä kohtaan olivat lieventyneet. Perussuomalaisten ydin, maahanmuuton ja EU:n vastustaminen, oli kuitenkin edelleen tallella. (Westinen 2016.)

5. Äänestäjäblokit ja niiden suhteutuminen puolueisiin

Edeltävän luvun analyseissä käsiteltiin poliittisten jakolinjojen ilmenemistä eduskuntavaaleissa 2011 ja 2015, puolueita ja niiden äänestäjäkuntia keskenään vertaillen. Entä kuinka hyvin erilaiset äänestäjät löytävät itselleen sopivan puolueen? Poliitiikan tutkijat Jussi Westinen ja Elina Kestilä-Kekkonen (2015) muodostivat vuoden 2011 eduskuntavaaleista kerätyn tutkimusaineiston perusteella useampaa kuin yhtä puoluetta harkinneista äänestäjistä erilaisia ideologisia blokkeja. Nämä ”vilkuilijat” eroavat siis puolueiden varmoista äänestäjistä siinä, että heidän puoluevalintansa on epävarma ja vaihtelee siksi todennäköisesti vaaleista toiseen. Tutkijat erottivat epävarmojen äänestäjien joukosta seitsemän blokkia, joista kerron seuraavaksi.

Äänestäjistä muodostetut ideologiset blokit voidaan jakaa sen mukaan, mikä poliittinen ristiriitailottuvuus niitä vahvimmin kuvaa. Sosioekonomisella vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella voidaan havaita kolme blokkia. Perinteinen vasemmistoblokki muodostuu niistä äänestäjistä, jotka harkitsivat kahden vasemmistopuolueen, SDP:n ja Vasemmistoliiton, välillä. Kuitenkin SDP:n vuoden 2011 äänestäjät harkitsivat toisena vaihtoehtonaan useimmin Perussuomalaisia, ja samoin toisin päin. Myös Vasemmistoliiton ja Perussuomalaisten välillä tapahtui jonkin verran harkintaa. Perussuomalaisten ja vasemmistopuolueiden välillä harkitsevat muodostavat perusduunariblokin, jossa painottuu ”tavallisen työntekijän” asema. Kolmas perinteisen sosioekonomisen ulottuvuuden varaan rakentuva äänestäjäryhmä on porvariblokki, jonka muodostavat Kokoomuksen ja Keskustan välillä harkitsevat äänestäjät. Nämä äänestäjät suhtautuvat myönteisesti yrittäjyyteen ja keskusta-oikeistolaiseen talouspolitiikkaan. (Westinen & Kestilä-Kekkonen 2015.)

Epävarmoista äänestäjistä muodostuu kaksi blokkia, joita luonnehtii ennen kaikkea sosiokulttuurinen ulottuvuus. Tällä ulottuvuudella otetaan kantaa mm. yhteiskunnan monimuotoisuuteen, ympäristönsuojeluun ja postmaterialistisiin arvoihin. Etenkin Vihreiden ja Vasemmistoliiton äänestäjiä, mutta myös osaa SDP:n äänestäjistä, luonnehtivat monimuotoisuuden, ympäristönsuojelun ja postmaterialististen arvojen kannattaminen, minkä vuoksi Vihreiden ja vasemmiston välillä harkitsevia voidaan kutsua vihervasemmistoblokiksi. Vihervasemmiston vastablokkina on moraal- ja kulttuurikonservatiivinen blokki, johon laskettiin kuuluviksi ne äänestäjät, jotka harkitsivat Perussuomalaisten ja Kristillisdemokraattien tai Kokoomuksen välillä. (Westinen & Kestilä-Kekkonen 2015.)

Lisäksi havaittiin kaksi blokkia, joita määrittävät sekä ydinalueiden ja periferian välinen vastakkainasettelu että suhtautuminen Euroopan integraatioon. Vuoden 2011 vaaleissa EU-vastaisen maakuntablokin äänistä käytiin kovaa kamppailua, kun kahdeksan vuotta pääministeripuolueena toiminut maakuntien yleispuolue Keskusta kamppaili uutta haastajaa Perussuomalaisia vastaan. Poliittisten ilmastoalueiden tarkastelussa todettiin, että Perussuomalaisten suurin nousu tapahtui pikkukunnissa, jotka puolestaan ovat perinteisesti olleet Keskustan tukialuetta. Näiden kahden puolueen välillä harkitsevia yhdistivät siis aluepoliittiset kannat ja EU-kriittisyys. Maakuntien blokin vastablokki on puolestaan liberaali ja EU-myönteinen, urbaanin ylemmän luokan blokki. Siihen kuuluvat Vihreiden ja Kokoomuksen välillä harkitsevat. Blokin nimi tulee siitä, että Vihreät ja Kokoomus saavat kannatuksensa suurelta osin korkeakoulutettujen, liberaalien ja melko urbaanien eteläsuomalaisten joukosta, joiden keskuudessa suhtaudutaan hyvin myönteisesti Euroopan integraatioon. (Westinen & Kestilä-Kekkonen 2015.) Mainittakoon, että Vihreiden suomalaiset äänestäjät muistuttavat sekä sosiodemografisesti että arvoiltaan ja asenteiltaan hyvin paljon muita Euroopan vihreitä äänestäjiä (Dolezal 2010).

Kyseisten blokkien olemassaolosta oli merkkejä jo ennen vuoden 2011 eduskuntavaaleja, eikä ole syytä olettaa, että ne olisivat kadonneet äänestäjäkunnasta sen jälkeenkään. Toisaalta on hyvä muistaa, että kokonaiskuva on monipuolisempi, jos otetaan huomioon myös ne epävarmat äänestäjät, jotka eivät istu mihinkään edellä mainituista blokeista. Äänestäjäblokit joka tapauksessa rakentuvat tiettyjen yhteiskunnallisten ryhmien varaan, ja tiettyyn blokkiin kuulumisen lisää todennäköisyyttä äänestää kyseiseen blokkiin linkittyviä puolueita. Saman puolueen äänestäjät voivat näin ollen kuulua hyvinkin erilaisiin blokkeihin, mikä vaikeuttaa puolueiden asemoitumista hallitusneuvotteluissa. Äänestäjä voi olla tyytymätön hallituksen kokoonpanoon, vaikka oma puolue olisikin siinä mukana. Eroista huolimatta sekä eri blokkeihin kuuluvat, että puolueiden varmat

äänestäjät sijoittavat itsensä melko keskelle poliittista kenttää. Asiantuntija-arviot puolueiden sijainnista poliittisella kentällä ovat kuitenkin ristiriitaisia. Ei siis ole täysin selvää, kuinka hyvin eri äänestäjäryhmät ja puolueet kohtaavat toisensa, tai kuinka polarisoitunut suomalainen yhteiskunta todellisuudessa on. (Westinen & Kestilä-Kekkonen 2015.)

6. Johtopäätökset

Tässä kirjallisuuskatsauksessa olen tarkastellut sitä, millaisia poliittisia jakolinjoja Suomesta löytyy, ja miten ne vaikuttivat suomalaisten äänestäjien puoluevalintaan eduskuntavaaleissa 2011 ja 2015. Lähestyin puoluevalintaa pitkälti sosiologisesta näkökulmasta, eli kiinnitin huomiota äänestäjän sosiaalisiin taustatekijöihin sekä joihinkin arvoja ja asenteita heijasteleviin asiakysymyksiin. Lyhyesti voidaan todeta, että äänestäjän sosiaalinen tausta ja arvot sekä asenteet ovat monella tavalla yhteydessä siihen, mille puolueelle hän vaaleissa äänensä antaa (Grönlund & Westinen 2012; Westinen 2016). Puoluevalintaan ja puolueiden kannatukseen vaikuttavat ennen muuta syvärakenteet, eli ne tekijät, jotka määrittävät kansalaisen pitkäaikaisen kannatuksen tietyille poliittiselle aatesuunnalle. Kunkin ihmisen poliittiseen maailmankuvaan kietoutuvat hänen etunsa, arvonsa, samastuminen johonkin yhteiskunnalliseen ryhmään ja sijainti keskeisillä ideologisilla ristiriitaulottuvuuksilla. (Paloheimo & Sundberg 2005, 169.) Suomen puoluejärjestelmä ja sen keskeiset vastakkainasettelut ovat muotoutuneet sekä yleiseurooppalaisen kehityksen, että autonomian loppuajan yhteiskunnallisten ristiriitojen pohjalta. Puoluejärjestelmän myöhempään muutokseen ovat puolestaan vaikuttaneet niin yhteiskunnan jälkimodernisoituminen kuin ylikansalliset ideologiset syklit. (Lipset & Rokkan 1967; Oskarson 2005; Paloheimo 2014; Mickelsson 2015.)

Suomessa pysyvimpiä poliittisia jakolinjoja ovat perinteisesti olleet äidinkieli, maantieteellinen asuinpaikka ja ammatillinen yhteiskuntaluokka (Westinen 2015, 236). Nämä kolme jakolinjaa vaikuttavat edelleen puoluevalintaan melko paljon. Poliittiset ilmastoalueet määrittävät puolueiden maantieteellisiä voimasuhteita (Grönlund & Westinen 2012, 163-167), ruotsin kieli rajaa sitä puhuvien puoluevalintaa, ja ammattiluokkien välisten erojen hämärtyemisestä huolimatta useilla puolueilla on melko selkeä ydinkannattajakuntansa. Myös vasemmisto-oikeisto-orientaatiolla on merkitystä puoluevalintaan, mutta uskonnon ja kirkkojäsenyyden, koulutuksen, iän ja sukupuolen vaikutus on rajallinen. (Mykkänen 2012; Westinen 2016.) Toisaalta Suomen puoluejärjestelmä on

myös osin länsieurooppalaistunut. Erityisesti 1980-luvulla alkanut ekologisten puolueiden nousu ja sen vastareaktiona muutama vuosikymmen myöhemmin voimistunut kansalliskonservatiivinen populismi ovat muuttaneet puolueiden keskinäistä kilpailuasetelmaa. (Dolezal 2010; Mudde 2014; Paloheimo 2012; 2014; Mickelsson 2015, 237-335). Vihreiden ja oikeistopopulististen puolueiden vahvistuminen heijastaa uuden sosiokulttuurisen jakolinjan merkitystä puoluevalinnassa (Westinen ym. 2016, 278). Potentiaalisin uusi poliittinen jakolinja Suomessa onkin yhteiskunnallinen asema, joka kiteytyy ammattiasemaan ja koulutukseen ja heijastuu suhtautumisessa sosiokulttuurisiin asiakysymyksiin ja EU:hun (Westinen 2015, 238).

Suomessa on ollut havaittavissa epävarmojen äänestäjien blokkiutumista. Toisistaan sosiodemografisesti, ideologisesti ja puoluevalinnaltaan eroavia blokkeja voidaan erottaa seitsemän. Blokkiutumiskehitys kärjistää poliittisia vastakkainasetteluja, heikentää suurten puolueiden ideologista koherenttiutta ja vaikeuttaa enemmistöhallitusten kokoamista. (Westinen & Kestilä-Kekkonen 2015.) Sillä, miten erityisesti perinteiset puolueet ottavat kantaa uusiin vastakkainasetteluihin, voi olla vaikutusta myös edustuksellisen poliittisen järjestelmän toimintaedellytyksille. Jos puolueet ottavat kantaa vain yhdellä ulottuvuudella (esim. vasemmisto-oikeisto), vaikka äänestäjäkunnassa olisi kysyntää moniulotteisille puolueille, voi osa mielipiteistä jäädä puoluevalinnassa piiloon. Tämä puolestaan suosii yksiulotteisia äänestäjiä, ja voi johtaa moniulotteisten äänestäjien pettymykseen ja jopa passivoitumiseen politiikasta. (Schoultz 2017.) Puolueiden soisi siis vastaavan äänestäjäkunnassa ilmenevään kysyntään.

Muutama sana tutkielman teosta. Kandidaatintutkielmaan varattujen resurssien niukkuuden vuoksi oli vaikea tutustua riittävän laajasti poliittisia jakolinjoja ja puoluevalintaa käsittelevään kirjallisuuteen. Jouduin teorian osalta tukeutumaan toisen polven lähteisiin ja kokoomateoksiin enemmän kuin olisin halunnut. Kysymyksenasettelu muuttui useamman kerran vastaamaan paremmin tutkielman sisältöä. Olen kuitenkin melko tyytyväinen lopputulokseen. Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista perehtyä siihen, miten poliittiset jakolinjat kehittyvät Suomessa jatkossa, kuten myös siihen, jatkuuko äänestäjien blokkiutuminen ja yhteiskunnan polarisaatiokehitys. Kevään 2019 eduskuntavaalien tuloksen perusteella vaikuttaa yhä vahvemmin siltä, että Suomen poliittisen kentän muutos jatkuu edelleen.

Lähteet

- Arzhaimer, Kai, Evans, Jocelyn & Lewis-Beck, Michael S. (2017). Introduction. Teoksessa Arzhaimer, Kai, Evans, Jocelyn & Lewis-Beck, Michael S (eds.) *The SAGE Handbook of Electoral Behaviour*. Lontoo: SAGE, 1-6.
- Borg, Sami. (2012). Perussuomalaiset. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 191-210. Haettu osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76355/omso_16_2012_muutosvaalit_2011_352_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina & Westinen, Jussi. (2015). *Demokratiaindikaattorit 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Dolezal, Martin. (2010). Exploring the Stabilization of a Political Force: The Social and Attitudinal Basis of Green Parties in the Age of Globalization. *West European Politics* 33(3), 534-552.
- Grönlund, Kimmo & Westinen, Jussi. (2012). Puoluevalinta. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 156-188.
- Helsingin Sanomat* 21.4.2015. HS:n vaalikone paljastaa: Puolueiden sisällä suurta arvohajaannusta. Haettu osoitteesta <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002818175.html>.
- Hooghe, Liesbet & Marks, Gary. (2018). Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage. *Journal of European Public Policy* 25(1), 109-135.
- Hämäläinen, Unto. (2016). Neljän vuoden mittainen hallituspiina. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 46-57.
- Kestilä, Elina. (2005). Onko Suomen puoluekentässä tilaa radikaalioikeistolle? *Yhteiskuntapolitiikka* 70(4), 357-374.
- Mudde, Cas. (2014). Fighting the system? Populist radical right parties and party system change. *Party Politics* 20(2), 217-226.
- LeDuc, Lawrence & Niemi, Richard G. (2014). Voting Behavior: choice and context. Teoksessa LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G. & Norris, Pippa (eds.) *Comparing democracies 4: Elections and voting in a changing world*. Lontoo: SAGE, 133-149.
- Lijphart, Arend. (2012). Party systems: two-party and multiparty patterns. Teoksessa Lijphart, Arend (eds.) *Patterns of democracy: government forms and performance in thirty-six countries*. Yale: Yale University Press, 60-78.
- Lipset, Seymour Martin & Rokkan, Stein. (1967). *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*. New York: Free Press.

- Mickelsson, Rauli. (2015). *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailmantuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- Miller, William L. & Niemi, Richard G. (2003). Voting: choice, conditioning and constraint. Teoksessa LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G. & Norris, Pippa (eds.) *Comparing democracies 2: New challenges in the study of elections and voting*. Lontoo: SAGE, 169-188.
- Mykkänen, Juri. (2012). Uskonto ja äänestäminen. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 292-309.
- Oskarson, Maria. (2005). Social structure and party choice. Teoksessa Thomassen, Jacques (eds.) *The European voter: a comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press. Haettu osoitteesta:
<http://www.oxfordscholarship.com.libproxy.helsinki.fi/view/10.1093/0199273219.001.0001/acprof-9780199273218>.
- Paloheimo, Heikki & Sundberg, Jan. (2005). Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 169-201.
- Paloheimo, Heikki. (2008). Ideologiat ja ristiriitaisuudet. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio. *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27-59.
- Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio. (2008). Puolueiden rooli ja tehtävät demokratiassa. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio. *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 11-25.
- Paloheimo, Heikki. (2012). Populismi puoluejärjestelmän vedenjakajana. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 324-346.
- Paloheimo, Heikki. (2014). Poliitiikan pitkät syklit ja poliittisen kentän uusjako. *Politiikka* 56(1), 15-28.
- Rahkonen, Juho. (2011). Perussuomalaisten ruumiinavaus: Onko työväen protestipuolueen kannatus saavuttanut vielä ylärajaansa? *Yhteiskuntapolitiikka* 76(4), 425-435.
- Rantala, Onni. (1982). *Suomen puolueiden muuttuminen 1945-1980*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Tapio. (2008). Euroopan integraation vaikutus Suomen puoluejärjestelmään. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio. *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 185-207.
- Schoultz, Åsa von. (2017). Party systems and voter alignments. Teoksessa Arzhaimer, Kai, Evans, Jocelyn & Lewis-Beck, Michael S (eds.) *The SAGE Handbook of Electoral Behaviour*. Lontoo: SAGE, 30-55.
- Suhonen, Pertti. (2005). Kun politiikan kysyntä ja tarjonta eivät kohta. *Yhteiskuntapolitiikka* 70(6), 678-683.
- Westinen, Jussi. (2012). Keskustan vaalitappio – menetetyin kannatuksen taustatekijät. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 211-226.

Westinen, Jussi. (2015). *Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter ties*. Turku: Åbo Akademi University Press.

Westinen, Jussi ja Kestilä-Kekkonen, Elina. (2015). Perusduunarit, vihervasemmisto ja porvarit: suomalaisen äänestäjäkunnan jakautuminen ideologisiin blokkeihin vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. *Politiikka* 57(2), 94–114.

Westinen, Jussi. (2016). Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 249-272. Haettu osoitteesta https://www.vaalitutkimus.fi/documents/Eduskuntavaalitutkimus_2015.pdf.

Westinen, Jussi, Kestilä-Kekkonen, Elina & Tiihonen, Aino. (2016). Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 273-297.